

Analys av Enköpings koldioxidbudget 2023 och förslag på utvecklingsområden

7 år tar det innan Enköpings koldioxidbudget överskrids, om utsläppen ligger kvar på dagens nivåer.

13,3 procent per år föreslås Enköping minska sina utsläpp för att leva upp till Parisavtalet.

192 tusen ton koldioxid släpptes ut år 2020.

1272 tusen ton återstår av Enköpings koldioxidbudget år 2023 och framåt.

Fotograf: Thomas Henricson

Innehåll

1. Analysunderlag baserat på koldioxidbudget 2023	3
1.1 Enköpings koldioxidbudget	3
1.2 Vad skapar störst skillnad?	4
1.3 Två tidsfönster krävs.....	4
1.4 Rådighet	5
2. Utvecklingsområden som stärker kommunens egen förmåga	6
2.1 Utvecklingsområde 1 – Grundläggande analyskompetens	6
2.2 Utvecklingsområde 2 – Kommunens strategiska och taktiska förmåga	7
2.3 Utvecklingsområde 3 – Upphandling och inköp.....	9
3. Utvecklingsområden som har störst potential att ge effekt	11
3.1 Utvecklingsområde 4 – Transporter	11
3.2 Utvecklingsområde 5 – Samhällsplanering samt klimatneutralt och hållbart byggande	14
3.3 Utvecklingsområde 6 – Energibesparing	16
3.4 Utvecklingsområde 7 – Alla aktörer tillsammans	17
4. Kommande års analysarbete	19
5. Bilagor	20

1. Analysunderlag baserat på koldioxidbudget 2023

Enköpings kommun har som ambition att öka takten i omställningen mot att vara en klimatsmart, klimatneutral och fossilfri kommun. Det kräver åtgärder.

Detta underlag ger Enköpings kommun analyser inom området klimat och koldioxidminskning baserat på koldioxidbudgeten för 2023. Syftet med analyserna är att ge kommunens förtroendevalda och tjänstepersoner fakta och beslutsstöd inför kommande års verksamhetsplaneringar, budgetprocess och utveckling av strategiska dokument.

Analysunderlaget beskriver Enköpings nuvarande förutsättningar för att bli klimatneutral samt förslag på områden som Enköping behöver prioritera för att ta sig an omställningen på ett effektivt sätt.

Analysen utgår från koldioxidbudgeten men också från de lärdomar som dragits under senaste åren av kommunens utvecklingsarbete inom klimat, hållbarhet och styrning.

Läsanvisning

Analysunderlaget är uppdelat i två delar, en del som beskriver utvecklingsområden för att öka kommunens egen förmåga (kapitel 2) och en del som beskriver utvecklingsområden med mer direkt koldioxidminskning (kapitel 3).

Alla avsnitt har delats in i "utvecklingsområden" där en generell diskussion förs om vad som behöver utvecklas, följt av en lista över förslag på åtgärder och nyckelfaktorer som kan leda Enköping vidare. Dessa åtgärder är i sin tur uppdelade i:

- "Vad pågår redan" är aktiviteter som redan löper på relativt obehindrat i ordinarie verksamhet.
- "Vad är i startgroparna som vi ska fortsätta med" är aktiviteter som är förberedda men som behöver hjälp för att flyga.
- "Vad är önskvärt – nyckelfaktorer" innehåller åtgärder som är nödvändiga men som vanligtvis inte finns i årsplaner eller verksamhetsplaner än. Däremot kan de vara välkända på en förvaltning utifrån att man ser att det är åtgärder som borde upp på bordet.

För att underlätta kommande arbete

För att underlätta att hitta rätt i materialet finns läshänvisningar i bilagorna 1 och 2 "Läsanvisningar" som är tänkt att fungera som guide. Analysen kan också användas på olika sätt och i bilaga 3 "Stödet" hittar du en enkel lathund för din arbetsgrupp, oavsett om det är en ledningsgrupp eller en grupp nischade strategier.

1.1 Enköpings koldioxidbudget

Koldioxidbudgeten är ett verktyg för att visa i vilken takt som utsläppsminskarna behöver ske, men också en hjälp i kommunikation kring klimat- och hållbarhetsutmaningen.

Koldioxidbudgeten är en interaktiv databas där data från hela det geografiska området Enköpings kommun samlas och visas. Enköpings budget omfattar direkta (territoriella) fossila koldioxidutsläpp som sker inom det geografiska området Enköping, inte utsläpp från inköpt energi eller konsumtionsbaserade utsläpp.

Den finns tillgänglig på hemsidan sedan i november 2022 på enkoping.se/hallbarhet.

Koldioxidbudgeten visar tydligt att om vi inte agerar nu kommer vi att bryta mot Parisavtalet inom 7 år. Minskningstakten är otillräcklig. För att klara våra åtaganden mot Parisavtalet är en minskningstakt om 13,3 procent av de territoriella utsläppen av koldioxid en accepterad start under 2023. En lägre minskning än så innebär ett behov av större procentuella minskningar från 2024 och framåt. Enköpings största utsläppssektor är transporter och då framförallt persontransporter.

1.2 Vad skapar störst skillnad?

Stora effekter på klimatomställning kräver målmedvetna investeringar. Många beslut och aktiviteter kräver att flera parter hjälps åt eftersom rådigheten är fördelad på flera aktörer. Klimatinvesteringar skär tvärs över olika kommunala förvaltningar, med många kopplingar till värdekedjor i näringslivet.

Kommunen har en nyckelroll att spela när kommunen leder, styr och genomför klimatomställningen genom att gå längre än vad den har direkt rådighet över. Samspelet mellan kommunen och andra samverkanssektorer såsom näringsliv, akademi och civilsamhälle är en nödvändig förutsättning för framgång.

1.3 Två tidsfönster krävs

När samhället förändras är det svårt att överskåda och förutsäga vilka åtgärder som är bäst för att minska koldioxidutsläppen.

Koldioxidbudgeten gör behovet av kraftiga och omedelbara utsläppsminskningar synligt men vi ska samtidigt tänka i ett längre perspektiv. På ett par decenniers sikt behöver de fossila koldioxidutsläppen inte bara minska kraftigt, de behöver upphöra helt. Det betyder att vi behöver se en genomgripande strukturomvandling av exempelvis industrin och transportsystemen, vilket kommer att ta tid.

Klimatomställningen måste därför planeras i åtminstone två tidsfönster. En hjälp på vägen är att bryta ner åtgärder i åtminstone tre tidsfönster och därtill undersöka vilken rådighet de faller inom; ett längre om cirka 5–10 år, ett mellanlångt om cirka 2–3 år och ett kortare om cirka 1 år.

Alla utsläppen idag liksom i framtiden – hela vägen till nettonoll som vi siktar på – behöver bindas samman och analyseras samlat. Både när vi beräknar, visualiserar och ställer upp mål samt när vi tittar ut på den värld vi ska ställa om.

Det är alltså inte så att snabba eller direktverkande åtgärder för att bromsa utsläppen – som att undvika flyg, resa kollektivt, spara på el och värme eller återbruka – står i konflikt med att också vidta långsiktiga åtgärder. Tvärtom finns ett samband som visar att bägge måste ske parallellt.

1.4 Rådighet

En ofta tillämpad modell kring en organisations handlingsutrymme, relativt utsläppen i ett geografiskt område, utgår från olika typer av rådighet. Olika modeller har olika antal kategorier, men en av de enklare innehåller följande tre:

- **Direkt rådighet – Utsläpp som minskar som en direkt följd av vad organisationen gör**
En organisation har direkt rådighet över sin egen verksamhet, exempelvis el- och värmeanvändning i egna lokaler och byggnader, egen el- och värmeproduktion, vilket bränsle som används i organisationens egna fordon, eller organisationens konsumtionsbaserade utsläpp.
- **Indirekt rådighet genom styrmedel – Utsläpp som kan minska genom att organisationen underlättar beteendeförändring hos andra**
En organisation har indirekt rådighet genom styrmedel över vissa utsläpp inom området. Kollektivtrafik och cykelvägar kan byggas ut och förbättras, laddinfrastruktur för eldrivna fordon kan byggas ut, cirkulär ekonomi kan underlättas, regler för upphandling kan premiera lägre utsläpp etc.
- **Indirekt rådighet genom kommunikation – Utsläpp som kan minska till följd av att organisationen bidrar till ökad medvetenhet och samverkan mellan aktörer inom det geografiska området**
En organisation kan också påverka utsläppen indirekt genom kommunikationsinsatser. Här ska kommunikation tolkas brett, det vill säga inkludera både ren information om utmaningen som koldioxidbudgeten beskriver, men även som initierad samverkan mellan olika aktörer.

I bilaga 4 "Matris" finns ett verktyg som kan vara till hjälp när områden och åtgärder ska bedömas utifrån tidsfönster och rådighet.

2. Utvecklingsområden som stärker kommunens egen förmåga

I detta avsnitt beskrivs kommunens egen förmåga ur olika perspektiv och åtföljs av förslag på åtgärder som leder kommunen i rätt riktning.

Det kommer ta tid innan effekten av en ökad förmåga syns i konkreta resultat. Samtidigt måste förutsättningarna i den egna organisationen byggas upp för att större förbättringar ska lyckas.

Processen för att förbättra kommunens förmåga inom klimatområdet är startad och vi bygger just nu gemensamt en grund att stå på. Strategier, mål, uppföljning, verksamhetsplanering och kopplingarna till de ekonomiska dimensionerna undersöks.

Enköping samverkar också med flera framåtsträvande och kunniga kommuner. Vi lär oss av varandra och skalar upp goda exempel så att arbetet snabbt kan leda till nytta för Enköpings kommuninvånare. Det leder också till bättre och mer effektiv samverkan med näringslivet.

När förvaltningschefernas ledningsgrupper intervjuades hösten 2022, beskrev de tre utvecklingsområden av särskild vikt för en ökad takt i omställningen inom kommunkoncernen. Dessa kan kortfattat beskrivas som:

1. Tydligare styrning och uppföljning
2. Tillgång till kunskap och stöd
3. Budgetmedel vid fördyrning

Alla dessa områden tas omhand i analysen och beskrivs främst i avsnittet om stärkandet av kommunens egen förmåga.

Följande utvecklingsområden är prioriterade inom detta avsnitt:

1. Grundläggande analyskompetens
2. Kommunens strategiska och taktiska förmåga
3. Upphandling och inköp

2.1 Utvecklingsområde 1 – Grundläggande analyskompetens

Kommunen måste öka sin förmåga att analysera koldioxidutsläpp, visualisera dem och ytterst kommunicera kring dem. Med bättre data och visualiseringsverktyg ökar både analysförmågan, tillgång till faktabaserade underlag för strategiska inriktningsmål samt förbättra kommunikation kring klimatutmaningar och -lösningar på ett begripligt sätt i medborgardialoger.

Vad pågår redan?

- **Koldioxidbudgeten** är en grund för data i sig. Den finns tillgänglig via verktyget Climatvisualizer på hemsidan. Verktyget har dock kraftiga begränsningar i hur data kan brytas ner eller kopplas till olika förbättringsåtgärder.

- **Externa databaser.** Med en samordning via öppna data skulle Enköping få en betydligt bättre bas för analyser. Den offentliga sektorn samlar in, framställer, reproducerar och sprider en mängd information inom många verksamhetsområden som social, politisk, ekonomisk, rättslig, geografisk information, miljöinformation, meteorologisk information, seismisk information, turistinformation, affärsinformation och patent- och utbildningsrelaterad information. Information som framställs av offentliga aktörer utgör en omfattande, diversifierad och värdefull resurs som kan gynna hela samhället. Till exempel SMHIAIR, Kolada och information från Trafikverket som alla är tillgängliga för kommunen, samt samhällsbyggnadsförvaltningens egna dataunderlag.
- **Analysgruppen koldioxidbudget** som är en viktig funktion som samlar kompetens för att föreslå vägar framåt.

Vad är i startgroparna, sådant som vi ska fortsätta med

- Upphandlad databas för att dela öppna data internt.

Vad är önskvärt – nyckelfaktorer för att öka vår analysförmåga

En bättre infrastruktur och rutiner kring delning av data internt är angeläget.

Nyckelfaktorer på kort sikt, inom 1 år

- Utveckla befintligt program Miljöspend som kopplar ihop inköp med koldioxidbelastning.
- Climate View – analys- och visualiseringsverktyg som kan koppla politiskt beslutade åtgärder till koldioxidminskningar, illustrera framgångar inom arbetet och även visa i vilken takt vi bör genomföra insatser.
- Geografisk visualisering av mängden koldioxidutsläpp per km för alla vägar inklusive E18. Här skulle laddningsstruktur kunna illustreras och vara till hjälp i prioritering av insatser inom infrastruktur.

2.2 Utvecklingsområde 2 – Kommunens strategiska och taktiska förmåga

Kommunens ska utveckla sin förmåga framförallt gällande hållbarhetsstyrning, analys, skapande och genomförande av processer på strategisk och taktisk nivå samt den strategiska kommunikationen. Utan styrning och uppföljning tappas trycket i frågorna.

När nya strukturer ska integreras i kommunens styrsystem och verksamhetsplanering är det viktigt att förstå att det kan uppstå målkonflikter. Det kan exempelvis handla om avvägningar mellan miljörelaterade och ekonomiska mål. Enköpings kommun är inte tillräckligt väl rustad för att hantera dessa målkonflikter och ofta synliggörs de inte på ett sätt så att politiken kan ta informerade beslut.

I Enköpings kommun ska vi öka förståelsen kring dessa målkonflikter och diskutera hur vi kan undvika dem och istället fokusera på synergier samt bidra med att lyfta fram vad som är politiska ambitioner.

Strategisk kommunikation och samverkan är några av våra absolut viktigaste verktyg för att driva på omställningen i det geografiska området. Vi är inne i ett förändringsarbete där hela samhället deltar och såväl teoretiska samband som utmaningar och lösningar kan vara svåra att överblicka. Då är förmågan till att kommunicera avgörande.

Vad pågår redan?

- **Koldioxidbudgeten** ska användas i verksamhetsplaneringen, som ett beslutsstöd att förhålla sig till i exempelvis framtagande av årsplaner, budget och investeringsplan. Just nu vävs också koldioxidbudgeten ihop med budget- och investeringsprocessen för att redan under 2023/2024 skapa Enköpings första klimatbudget.
- **En klimatstrategi/plan** tas fram och det inledande arbetet startades i april 2023. Strategin är tänkt att bli ett värdefullt verktyg för att identifiera möjliga vägar för Enköping att minska sin klimatpåverkan. Den kan interagera med koldioxidbudgeten och med de funktioner som återkommande analyserar Enköpings nuläge för att överlämna rekommendationer vidare.
- **Styrmodell** där hållbarhetsperspektivet stärks.
- **Samhällsbyggnadsområdet**, med testbädden Myran i fronten, utvecklar viktiga delar av kommunens taktiska förmåga inom stadsdelutveckling. Dessa beskrivs närmare under ett eget avsnitt under prioriterade områden i [kapitel 3.2](#).

Vad är i startgroparna, sådant som vi ska fortsätta med

- Klimatbudget - Under 2023 har Enköpings första klimatbudgetar lämnats in i budgetprocessen, en i ändringsbudget för 2023 och en i den ordinarie processen för 2024. Att knyta det ekonomiska perspektivet till minskningen av koldioxid är avgörande för att nå framgång och budgetarna har möjlighet att sänka tröskeln för att få till åtgärder som har stor potential att bli framgångsrika. Långsiktigt kommer insatser av olika slag finansieras i den ordinarie strukturen, men initialt lyfts dessa fram för att få igång processerna.
- Investeringar synliggörs (SBF), varav många kan ha stor påverkan på klimatet, och förses med färgflaggor. Grön flagga signalerar att investeringen leder i en positiv och önskad riktning medan svart flagga tvärtom visar att investeringen påverkar klimatet negativt.

Vad är önskvärt – nyckelfaktorer som leder oss framåt

Beslut och åtgärder, som följer den politisk vision och mål om hållbarhet behöver följas upp och premieras. Först då skapas tydlighet och trovärdighet i att viljeinriktningen faktiskt gäller.

Nyckelfaktorer på kort sikt, inom 1 år

- Tydlig politisk prioritering om att hållbarhet och klimatarbete är viktigt.
- Beslut och förutsättningar harmoniserar med den ambition som uttrycks och att målen med klimatarbetet konkretiseras.
- Arbetet med koldioxidminskning ingår i årsuppföljningen från och med år 2024.
- Kompetenshöjande insatser riktat mot beslutsfattare - kring vad kommunens roll är i omställningen liksom vilka möjligheter och utmaningar som kopplar till den.
- Ökad strategisk hållbarhetskommunikation, vilket också stärker platsvarumärket.

Nyckelfaktorer på medellång sikt, inom 2–3 år

- Utveckling av ledarskap att omfatta hållbarhet och förändringsledning.
- Mer informerade beslut där nyttan för Enköping innefattar andra dimensioner än den ekonomiska, så som sociala och ekologiska.

2.3 Utvecklingsområde 3 – Upphandling och inköp

En av de största insatserna som Enköpings kommun själva kan göra är att använda upphandling som styrmedel för att driva på omställningen och nå samhällspolitiska mål. Offentlig sektor upphandlar varor och tjänster för nästan 700 miljarder kronor årligen. Kommuners och regioners upphandlingar medför utsläpp av omkring 18 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Det är mer utsläpp än vad alla inrikestransporter medför under ett år, och det är en relativt stor andel av de cirka 100 miljoner ton klimatgaser som samtlig svensk konsumtion ger upphov till. Upphandlingarna har en avgörande betydelse för att göra Sverige klimatneutralt och fritt från fossila utsläpp.

Idag ställer inte Enköpings kommun drivande klimat- och miljökrav. Förmågan att genomföra klimatbefrämjande åtgärder är relativt god inom vissa områden och det finns exempel på insatser men idag saknas ett gemensamt ställningstagande. Det är beställaren som är ansvarig för kravställningen i respektive upphandling vilket gör att arbetet bedrivs osystematiskt och ofta är insatserna personberoende och inte tillräckligt ambitiösa för att Enköping ska nå sina målsättningar eller samhällspolitiska mål.

Vad pågår redan?

- Det pågår ett utvecklingsarbete sedan hösten 2022 med fokus på mer drivande kravställning inom transportintensiva upphandlingar. I Enköping står transporter för största delen av våra territoriella utsläpp av koldioxid därför har transportintensiva upphandlingar utpekats som första området att mer systematiskt arbeta med drivande kravställning inom.

Vad är i startgroparna, sådant som vi ska fortsätta med

- Framtagande av en förvaltningsövergripande rutin som ett första steg till att mer systematiskt ställa drivande klimat- och miljökrav. Rutinen ska fungera som ett stöd och riktar sig i första hand till upphandlare och avtalsansvariga.

Vad är önskvärt – nyckelfaktorer som leder oss framåt

Att mer systematiskt ställa drivande krav i upphandling. En viktig förutsättning för lyckade upphandlingar är framförhållning som beställare. Inför en upphandling kan en marknadsundersökning vara nödvändig för att ställa rimliga krav och för att undvika allt för stora målkonflikter mellan hållbarhetsdimensioner. Framförhållning är också viktigt om kravnivån behöver justeras och i värsta fall om upphandlingen behöver annonseras om. Mer drivande kravställning innebär också att vi uppmuntrar och påskyndar initiativ från näringslivet att ställa om.

Nyckelfaktorer på kort sikt, inom 1 år

- Klimat- och miljökrav ställs i transportintensiva upphandlingar enligt kommande rutin.

Nyckelfaktorer på medellång sikt, inom 2–3 år

- Tydligare krav och önskemål generellt- tydliggör för leverantörer vart Enköping är på väg och vilka typer av lösningar kommunen kommer vara intresserad av att upphandla. Inom LOU finns goda möjligheter att föra dialog med företag innan en upphandling påbörjas. Det möjliggör för marknaden att förbereda sig så att de produkter som kommer efterfrågas finns när det är dags. Exempelvis behöver en lokal marknad uppstå vid upphandling av elektriska grävmaskiner. Genom att samverka med andra aktörer som handlar upp kan kommunen skapa en marknad och en ekonomi som är intressant för leverantören.

3. Utvecklingsområden som har störst potential att ge effekt

I detta avsnitt fångas de insatsområden in som har störst potential att ge en god effekt för minskning av koldioxidutsläpp och mot klimatneutralitet. De prioriterade områdena för verksamhetsår 2023–2024.

Följande utvecklingsområden är prioriterade inom detta avsnitt:

1. Transporter
2. Samhällsplanering samt klimatneutralt och hållbart byggande
3. Energibesparing
4. Alla aktörer tillsammans

3.1 Utvecklingsområde 4 – Transporter

Till detta avsnitt finns bilaga 5 "Fördjupningsavsnitt mobility management och trafikdata".

Sveriges klimatmål inom transporter är att inrikes transporter ska minska med minst 70 procent senast år 2030 jämfört med 2010.

Koldioxidbudgeten visar att utsläppen i Enköping från inrikes transporter var 152 tusen ton 2010. Om Enköping följer den nationella ambitionen behöver Enköping minska 2022 års utsläpp på 120 tusen ton med ungefär 60 procent till 45,6 tusen ton år 2030.

I Enköping förhåller sig området transporter till flera styrdokument, både antagna och nya som framarbetas. Även om dessa följs fullt ut kommer Enköping sannolikt inte att klara av vare sig Parisavtalets överenskommelse eller den nationella minskningen om 70 procent. Kommunens mål är helt enkelt för lågt satta i relation till de nationella och till ambitionen om att hålla koldioxidbudgeten.

För all utveckling av transportområdet krävs förändring i både tänk och i infrastruktur. Med andra ord behöver människor "tänka" lite annorlunda idag jämfört med igår och samtidigt behöver samhället möta upp med goda förutsättningar så att människor klarar av att ändra beteende och vanor.

Trafikstrategin är ett kraftfullt verktyg

Nuvarande planering och utveckling av transportsystemet i Enköpings kommun utgår bland annat från trafikstrategin. Trafikstrategins målsättningar ska vara en hjälp när transportslag utvecklas och prioriteras i Enköping.

Det övergripande målet i trafikstrategin är att "hållbara transporter ska vara en norm när staden växer". 2030 ska hälften av transporterna i staden ske med gång, cykel och kollektivtrafik, till 2040 ska det vara två tredjedelar. Ambitionen i trafikstrategin leder oss i rätt riktning, men kommer sannolikt inte att räcka för att uppnå övergripande mål från kommunstyrelsen.

Mobility management

Att öka resandet med gång, cykel och kollektivtrafik är ett kraftfullt och snabbare sätt att sänka koldioxidutsläpp än att endast ställa om till fossilfria bilar och det har andra fördelar, som exempelvis mindre investeringsbehov i väginfrastruktur. Cykelinfrastruktur är betydligt billigare än bilininfrastruktur och de positiva samhällseffekterna överstiger också investeringskostnaderna.

För att förändra resebeteendet hos oss människor kan man använda så kallad mobility management (MM). MM främjar hållbara transporter genom att förändra resenärens resmönster, beteende och attityd. En fördjupning om MM och trafikdata finns att läsa i bilaga 5 "Fördjupningsavsnitt mobility management".

Hybridarbete

Enligt en ny undersökning som genomförts i stora städer i USA och Storbritannien, kan hybridarbete bidra till betydande utsläppsminskningar. Genom minskat resande till och från kontoret kunde man i vissa städer minska koldioxidutsläppen med så mycket som 80 procent. Studien är inte direkt översättningsbar till Enköping, förutsättningarna skiljer sig åt, men potentialen är ändå intressant att reflektera över.

Elektrifiering av transporter

Elektrifiering av transporter är också en viktig komponent vid omställningen. Här brister Enköping i infrastrukturlösningar för elbilsaddning men också i att ta sitt eget ansvar och elektrifiera kommunens fordonsflotta.

Hållbara transporter och pendling

Olika sektors möjlighet att förändras mot mer hållbara transporter är angeläget. Pendling mellan tätorter och lösningar för persontrafik i landsbygd är två intressanta områden.

Jordbruket

Jordbruket står för en betydande del av det totala utsläppet av växthusgaser i det geografiska området. Utsläppen hittas till viss del i sektorerna transport och arbetsmaskiner och bidrar med utsläpp av koldioxid. Se även bilaga 6 "Fördjupningsavsnitt samhällsplanering samt klimatneutralt och hållbart byggande"

Vad pågår redan?

- **Infrastrukturinvesteringar** för att öka resandet med gång, cykel och kollektivtrafik. Exempel på det är nya gång- och cykelvägar, cykelgarage och bättre cykelparkeringar i centrum. Dessutom är ett nytt busslinjenät på plats.

Vad är i startgroparna, sådant som vi ska fortsätta med

Några viktiga insatser är på gång under 2023:

- En strategi för laddinfrastruktur kan antas under 2023.
- Kommunen (SBF/TN) har skrivit avtal om laddningsplatser med externa aktörer. Arbetet behöver tas vidare för att erbjuda ytterligare laddningsmöjligheter för allmänheten.

- Mobility management-plan med riktlinjer om hur Enköping ska arbeta med MM och hur såväl det interna resandet hos kommunorganisation som hos Enköpings kommunmedborgare bör se ut. Planen är tänkt att antas i början av 2024.

Vad är önskvärt – nyckelfaktorer som leder oss framåt

Nyckelfaktorer på kort sikt, inom 1 år

- Konsekvent högre krav i transportknutna upphandlingar, se vidare under utvecklingsområde 3 Upphandling och inköp.
- En analys av vilka aktiviteter som ger bäst effekt i syfte att kunna göra kloka prioriteringar inom transportområdet.
- Plan för utbyggnad av laddinfrastruktur, som inkluderar kransorter, tas fram.
- På alla kommunala arbetsplatser med fler än 10 anställda ska hälften av parkeringsplatserna för de anställda vara för laddning av elbil. På övriga arbetsplatser bör det finnas minst en laddningspunkt för de anställda.
- Plan för hur kommunens egen fordonsflotta ska bli fossilfri tas fram.
- Kommunens förvaltningar minskar sitt fossila resande till förmån för cykel, buss eller gång och följer därmed sin egen föreslagna resepolicy.
- Intern avgift för fossila resor införs. Pengarna återförs till klimatbudgeten där alla förvaltningar kan söka pengar för nya klimatåtgärder.
- Användning av ny teknik inom geodataförsörjning och kartproduktion kommer bidra till att minska antalet arbetstransporter. Med användning av drönare, digital kartering i högupplösta flygfoton och bearbetning av data från flyglaserskanning minskar behovet att med bil åka ut och göra inmätningar.

Nyckelfaktorer på medellång sikt, inom 2–3 år

- Utveckling av kollektivtrafik.
- Skruva upp trafikstrategin så att den rimmar med målen – eller gör en handlingsplan.
- Minska byggtrafiken – planera bygg- och anläggningsprojekt så att behovet av att flytta massor minimeras. Detta finns beskrivet i Hållbarhetsprogrammet för Myran.
- Utveckla godstrafiken; samordning, lastcentraler med mera. Även detta behandlas i Hållbarhetsprogrammet för Myran.

Nyckelfaktorer på längre sikt, inom 5–10 år

- För 2030 ska alla områden med hög prioritet ha löst laddningsfrågan, hälften av alla områden med mellanhög prioritet ska vara lösta.
- Utveckla planeringen.

Idéstadium, inte tidsatt

- Samverkan med lantbrukare för begränsad klimatpåverkan, något även Enköpings kommun skulle kunna utforska ytterligare och uppmuntra till klimatanpassat jordbruk.
- Tillsammans med berörda aktörer föreslå och testa åtgärder som främjar fossilfria transporter.

3.2 Utvecklingsområde 5 – Samhällsplanering samt klimatneutralt och hållbart byggande

Till detta avsnitt finns bilaga 6 "Fördjupningsavsnitt samhällsplanering samt klimatneutralt och hållbart byggande"

Under året 2022 har stort fokus varit att utveckla hållbarhetsstyrningen inom planprocessen och stadsbyggnad genom koordinering- och processorganisation för stadsdelsutveckling. Stadsdelen Myran är utpekad som en testbädd för kommunens arbete med hållbar stadsdelsutveckling och ska vara en katalysator för hela kommunens klimatomställning.

Ett av målen har varit att ta fram en utvecklad och effektiv markanvisning- och exploateringsprocess för hållbart byggande samt nya markanvisningskriterier i enlighet med nya klimatvisionen och kopplingen till koldioxidbudgeten. Den nya processen är testad på Myran och införs nu succesivt, samtidigt som det slipas på förbättringar.

Hållbar stadsdelsutveckling förutsätter också en styrprocess designad för att identifiera, skapa och förverkliga de möjligheter som finns för att driva stadsdelsutvecklingen och hållbarhetsstyrningen i rätt riktning. Därför har kommunen valt Citylab som processtöd för att kunna hålla rätt kurs i hållbar stadsplanering.

Fortsättningsvis behöver Enköpings kommun fortsätta att prioritera och utveckla klimatsmart stadsplanering för minskad klimatpåverkan. Ett minskat bilresande är en av de viktigaste åtgärderna för att nå dit. Här har samhällsplaneringen en viktig roll. Det handlar om att skapa strukturer där barnen själva kan gå till skolan, där man tar cykeln till träningen eller för att köpa ett paket mjölk. Det handlar om att hitta en god lokalisering av bostäder och arbetsplatser i närheten av kollektivtrafikstråk, så att det blir lättare att pendla till och från arbetet.

Det handlar också om bebyggelsens struktur och om rörliga faktorer som kollektivtrafikens turtäthet, människors beteenden och rådande attityd. Rätt använd kan planeringen bidra till ett miljövänligare samhälle och en miljövänligare livsstil. Smart planering kan helt enkelt göra det möjligt att minska vår klimatpåverkan och koldioxidutsläppen.

En bebyggelsestruktur, med större möjligheter till fossilfria och effektiva transporter genom ökad täthet, och en stads- och trafikmiljö som uppmuntrar till gång och cykelresor upplevs av många som attraktiv även på andra plan.

Hållbarhet genom hela planprocessen

Genom alla skeden i stadsbyggnadsprocessen, från tidig planering till förvaltning, ska Enköpings kommun vara den samordnande katalysatorn för hållbar stadsdelsutveckling. Genom planmonopolet har Enköpings kommun en betydande möjlighet att påverka var och till viss del hur vi bygger.

Det är viktigt att arbetet med hållbarhet inleds tidigt i planprocessen och att alla aktörer integrerar hållbarhetsaspekterna i sina projekt redan initialt.

Klimatsmarta detaljplaner

Möjligheten att detaljstyra är begränsad till de regler som finns i plan-och bygglagen (PBL), lagen om allmänna vattentjänster (LAV) och i miljöbalken (MB).

Det saknas praxis för att i planer ställa miljörelaterade krav kopplade till miljöbalkens allmänna krav på hänsynstagande och miljömålet. Planer kan däremot vara ett sätt att informera om ambitioner att minska klimatpåverkan och föra dialog kring detta med exploatörer, byggaktörer och andra intressenter.

Relevant och tydlig information på hemsidan

Därför är det också viktigt att relevant och tydlig information finns tillgänglig. Där spelar kommunens webbplatser en viktig roll. Information på kommunens hemsida gällande hållbar stadsutveckling måste utvecklas där man bland annat ska kunna följa hela samhällsbyggnadsprocessen inklusive planprocessens olika steg.

Vad pågår redan?

- **Citylab** som en gemensam metod i stadsdelsutveckling.
- Fortsätta att **utveckla samverkansprocessen** i enlighet med Citylab och enligt den nya markanvisningsprocessen.
- Utformning och implementering av **hållbarhetskrav** (bland annat transporter och koldioxidmålet) i markanvisningar.
- **Stadsdelsutvecklingsprojektet Myran** som testbädd.

Vad är i startgroparna, sådant som vi ska fortsätta med

Några viktiga insatser är på gång under 2023:

- Utveckla information på hemsidan Enköping växer (vaxer.enkoping.se).
- Urvalsenkät för byggaktörer.
- Hållbarhetsmanual för att bygga i Enköping.
- SMART STAD - steg 1 genomförs.

Vad är önskvärt – nyckelfaktorer som leder oss framåt

Nyckelfaktorer på kort sikt, inom 1 år

- Strategi och handlingsplan (Transition Arena & Agenda) för koldioxidneutralt Enköping med utblick mot 2030.
- Utvecklad målstyrning inom hållbar stadsutveckling för hela kommunen inklusive indikatorer och mätetal.
- Tillgodose kompetensbehovet i olika skeden av plan- och markexploateringsprocessen för att säkerställa att hållbarhetsambitioner uppfylls.
- Öka kompetensen om vilket ansvar och vilken möjlighet som finns att minska klimatpåverkan inklusive koldioxidreducerande åtgärder i hela plan- och byggprocessen.
- Utveckla klimatsmarta/säkra planprogram och detaljplaner där planen poängsätts utifrån kriterier; struktur, lokalisering och hållbart resande – värderos.
- Mall för hållbarhetsredovisning tas fram för lokala stadsdelshållbarhetsprogram.

- Erfarenhetskonferens genomförs med lärdomar från programarbetet inom Myran.
- Strategi för hållbara byggmaterial tas fram. Strategier för klimatsmart byggande.
- Lokala klimatkontrakt för bygg, anläggning och fastighet i Enköping tas fram.
- Lokaliseringsutredning för solcellsparker.
- Tillväxtstrategi tas fram.
- Förstudie för energigemenskaper.
- Uppdrag att strategiskt planera arbetet för ökad kolsänka och koldioxidinfångning.
- Benchmarking, lära ut och lära av andra kommuner.

Nyckelfaktorer på medellång sikt, inom 2–3 år

- Lokaliseringsutredning för Bygglogistikcenter med möjlighet till samtransporter. Se även [kapitel 3.1](#) om transporter.
- Utredda möjligheten för att ställa miljökrav med hjälp av LCA i exploateringsavtal eller markanvisningar. Ställ krav där goda, eller rentav innovativa, lösningar med låg klimatpåverkan i ett livscykelperspektiv premieras.
- Utredda möjligheten att i exploateringsavtal kunna ställa krav på att exploatören ska redovisa en etableringsplan.
- Förstudie för uppföljningsportal inleds.
- Digitalisera hela plan- och byggprocessen för att stödja minimering av spill, resurseffektiv materialanvändning, produktion och logistik.

3.3 Utvecklingsområde 6 – Energibesparing

Till detta avsnitt finns bilaga 7 "Fördjupningsavsnitt energibesparing i kommunens fastigheter".

Energibesparing ger inte alltid ett direkt utslag i koldioxidbudgeten. Exempelvis kan Enköping med Ena Energi och dess biobränsle ha väldigt låga fossila utsläpp när det gäller uppvärmning, varför en minskad energianvändning i byggnader inte ger så stort direkt avtryck.

Efterfrågan på bioenergi är redan stor. Den förväntas öka och redan idag importerar den svenska fjärrvärmebranschen stora mängder biomassa för att elda, från skogar som eventuellt sköts med lägre krav än de svenska.

Att beräkna effekten av förändrad bioenergianvändning är komplext, men det kan finnas flera nyttor som nås med minskad bioenergianvändning givet att den inte ersätts av fossil energianvändning.

Minskad elanvändning

När det gäller elanvändning är det lättare att förstå vad som händer på kort sikt om elanvändningen minskar. Ur ett säkerhetsperspektiv är det önskvärt att Sverige gör sig mer oberoende av import vintertid och ur ett omställningsperspektiv behövs mycket el framåt i tiden till elektrifiering av industrin och till viss del elektrifiering av fordon.

Energieffektivisering

Energieffektivisering är i många fall en mycket kostnadseffektiv åtgärd. Nyttan av energieffektivisering är lättare att förstå ur ett nationellt perspektiv där det blir tydligare att produktion och användning av energi måste hänga ihop och vilka konsekvenser olika scenarier för dessa får. Hittills har kommunen bara undersökt energibesparingar i kommunala fastigheter.

Vad är önskvärt – nyckelfaktorer som leder oss framåt

- Potentialen i energibesparing behöver undersökas ytterligare och ges särskild tyngd då den även kan leda till stora kostnadsbesparingar.
- Datadelning och utveckling av samarbete med EHB bör undersökas.

3.4 Utvecklingsområde 7 – Alla aktörer tillsammans

För att minska det geografiska området Enköpings utsläpp av koldioxid så behöver näringslivet, akademien och civilsamhället hjälpas åt inom alla områden. Kommunorganisationen har varken rådighet eller muskler för att klara mer än en mindre del själva. Till stor del handlar det om att bryta fragmentering och att i stället skapa synergier och stora systemeffekter.

Gemensamma omställningsstrategier

Enköpings behov ska ligga till grund för omställningsarbetet, projektfällor ska undvikas genom nya arbetssätt, klimatkontrakt respektive projektportföljer, i stället för enskilda projekt, samt digitalisering. Centrala element är styrning och en investeringsplan för klimatåtgärder. Detta missionsinriktade arbetssätt fokuserar på behov som vi identifierar när de arbetar med klimatomställningen och koldioxidbudgeten. Konkreta och verksamhetsnära behovsanalyser kräver att olika sektorer arbetar gemensamt med omställningsstrategier. Även medborgarna behöver involveras. Behovsanalyser är viktiga för dialoger mellan medborgare och näringsliv å ena sidan och aktörer på regional och nationell nivå å den andra.

För en livskraftig samhällsförändring behöver alla aktörer hitta varandra och känna varandras behov, styrkor och intressen. Här finns både affärs- och investeringsmöjligheter samt gemensamma åtaganden.

Vad pågår redan?

- **Dialoger och avtal mellan aktörer** i specifika stadsdelar som arbetar med hållbarhetsprogram, exempelvis Myran.

Vad är önskvärt – nyckelfaktorer som leder oss framåt

Nyckelfaktorer på kort sikt, inom 1 år

- Olika aktörer som vill arbeta med hållbarhetsfrågorna tillsammans med andra behöver hitta både kommunen och varandra. Oavsett om drivkraften är ett intresse, en generell affärsmässighet eller för att man erbjuder lösningar och produkter inom omställningen till nettonollutsläpp. Lösningar för att hitta varandra är exempelvis intressentanalyser, nätverk eller forum.
- Starta gemensamma analyser för att skapa en bild av utvecklingsområden och hitta kloka lösningar ur perspektiven näringsliv, civilsamhället och kommunen.

- Nya affärsmodeller för att snabbt hitta framgångsrika områden kommunen och aktörer emellan.
- Lokala klimatkontrakt med tre nyckelaktörer på Enköpings marknad.
- Inkludera de kommunala bolagen i analysarbetet.

4. Kommande års analysarbete

Årets analys är ett första försök att beskriva såväl kommunens nuläge som vilka åtgärder som behöver genomföras. Analysen initierar en process, där kunskap om klimatpåverkan vävs in i det ordinarie årshjulet för budget och verksamhetsplanering tillsammans med åtgärder och kostnader. Med babysteps provtrycks processen under 2023.

Under arbetet med att ta fram analysen har det blivit tydligt att några utmaningar med själva framtagandet är större än andra. Bland annat finns det stora luckor i underlaget och dessa kan med fördel börja tätas till när analysen utvecklas.

- **Behov av bra data och modeller för prioritering.** Till nästa år behöver metodik och IT-system som underlättar kvalitativa, eller kvantitativa, uppskattningar av potentiell effekt med åtgärder utvecklas eller köpas in.
- **Tvärsektoriell bredd och kunskap.** Till kommande år behöver kommunen liera sig med fler aktörer för att få ett bredare och bättre helhetsperspektiv när analys för det geografiska området genomförs. Det är en fråga om gemensamma rådigheter, att öka kunskapen och att hitta en samlad ekonomisk kraft.
- **Heltäckande analys av klimatpåverkan.** Framöver behöver analys av koldioxidbudget kompletteras med analyser utifrån konsumtion och energi för ett helhetsgrepp på klimatfrågan. Parallellt behöver det också vara tydligare vilka åtgärder som ger effekt på vilka mätvärden för att inte blanda äpplen med päron.
- **Tydlig politisk prioritering.** Hållbarhet och klimatarbete behöver vara en politiskt tydligt prioriterad fråga. Mål och förutsättningar behöver bli konkreta.

5. Bilagor

1. Läsanvisningar för samhällsbyggnadsområdet
2. Läsanvisningar för vård och omsorg, social och utbildning
3. Stödet
4. Matris med åtgärder
5. Fördjupningsavsnitt mobility management och trafikdata
6. Fördjupningsavsnitt samhällsplanering samt klimatneutralt och hållbart byggande
7. Fördjupningsavsnitt energibesparing i kommunens fastigheter